

Budapest virányai.

II. A Nádor-kert.

(Képpel a 447. lapon.)

O beata solitudo,
O sola beatitudo!

Anno 1793.

Ez olvasható az egykori nádor-kert két kapubálványán. Minő igazság! Boldog magány. Egyedüli boldogság! Akinek rá szüksége nem volt, igaz, nem ismeri; de kinek ne lett volna, még azok közül is olykor, kik az egyedülséget különben nem szeretik? Akik azonban szeretik, bizonyára mindig kedvesen fognak emlékezni a perczekre, midőn völgy és bércz között, pást ölen és lombok alatt mintegy megfeledkezve a külvilágról, kizárólag csak magoknak élhettek, távol a gondtól; mentten a lélekölő illemszabályok külső feszétől.

A nádorkert fönséges alapítójának ily magányra szüksége volt, s inkább mint bárkinek az országban. Kényes helyzetében a bécsi udvari körök s az országgyűlési ellenzék között s átalán a minden kicsinyletességre kiterjedő ellenőrzés közepett, jól esett lelkének itt szórakoznia s kipihennie bokros elfoglaltsága-okozta fáradalmaival s naponkint kirándult ide, rendszeren délutáni négy és öt óra között.

József nádor hatlovas hintón érkezett kertjébe s mikor a második kapun berobogott, megkerülve a köröndöt, mely a még jelenleg is fennálló nyaraló előtt elderül, már várakozott a cselédség, hogy a tájétköző állatokat megjártassa s az istállóba vigye.

Fénynyel, pompával találkozott itt a vendég, ha multságok, estélyek vagy másnemű ünnepélyek fordultak elő. Különben pedig egyszerű csin volt tapasztalható, mint egyszerű a ház, melybena nádor tartózkodni szeretett, valamint egyszerű és minden diszítményt nélkülöző a vendégek számára fenntartott melléképület.

De bezzeg más arczulatja volt akkoriban a kertnek és teljes más keret foglalta be e magányt, mely a Dunára dül. Igaz ugyan, hogy legkevesbé

*) E költemény szerzője P o p o v i t s D ö m e, kedvelt szerb lyrikus, kit nem rég Tóth Kálmán mutatott be a Kisfaludy-Társaságnak.

sem áll, amit a nádor-kertre nézve némelyek állítanak, hogy oda pisztoly nélkül menni nem tanácsos; de azért csalódnának, akik ott a hajdani kertésznek csak nyomát is felismerni remélnék. Ugy irányozzuk, hogy változás itt nagymérvű és megmérhetetlen.

Minő ellentét! Satyrája a sorsnak!

A nádor-kert fénykorában, tehát 1793-tól 1844-ig, sőt talán egész 1848-ig pusztá volt itt köröskörül minden. A Gellérthegy ormán csillagda emelkedett, de a barátságos nyaralók és villák, melyek a budai hegyeket most ellepik s néhol még az utszéli szőlőből is kikandikálnak, hiányoztak. A hegyek alatt gőzkocsik robnak jelenleg s a folyam méltóságos tükörét gözhajók szeldelik keresztül-kacsul.

Künn s kívül, Dunán innen, Dunán túl csupa pezsgés, új virulás, új világ mindenfelé: itt benn pusztulás és rom!

Ne túlkodjunk! Hisz még nem lepte el gaz a kertet s a bogács és kóró még nem nőtt annyira, hogy miatta egyébként szükségkép pusztulnia kellene; sőt elmondhatjuk, hogy itt a konyhakertészet szépen fejlődik és gazdagon fizet. De ennyi az egész, s ez mutatja, hogy a kert nem a régi többé.

De hát hol is van tulajdonkép ez a nádor-kert? — fogod kérdeni kedves olvasóm.

A budai oldalon, az Erzsébet-fürdön innen a nádorkert-utca végén! Ha a Gellért-hegy alatti Sáros-fürdőt elhaladtuk, egy kis térre jutunk, honnan két út szakad ki: egy, mely jobbra Promontor felé vezet; s a másik, mely a Duna mentén folytatja pályáját a már említett nádorkert-utcán keresztül, miglen a szabadba ér s jobb felől a szőlőig terjed, balról ellenben a Dunára rugó gyeppel érintkezik.

Itt nincs miért megállapodnunk. A tájkép noha vonzó, de nem változik. A hegyre, a szőlők közé kedves nyaralókat szórtak; a folyam irányában szakadatlan mozgást tapasztalunk, mely rajta és körül s a part hosszában egyre felötlőbb. Valódi nyüzsgés, melynek közepette az emberi ész, szorgalommal s ernyedetlen kitarással párosulva, a folyam megzabolazásán fáradoz. A partot szabályozzák, kiejebb tolják; amoda, a folyam tulsó oldalán már a Duna áthidalását is megkezdték s előttünk a hatalmas alkotmány, melylyel itt minduntalan találkozunk.

Egy csinos épület állja itt utunkat; kastélynak is megjárná, jöllehet teljesen pusztán áll lombok és árnyék nélkül. Ki hinné? »A bemenet tilos«; — olvassuk zárt kapuja homlokán, s petroleum-gyárra ismerünk benne. »Petroleum et operam perdidit!« mivel olaj helyett mai napság már petroleumot használunk s a munkának semmi haszna nincs.

Még egy puskalövésnyi út s az egykori Nádorkert előtt vagyunk, az első kapu előtt, mely tárva-nyitva a kertbe kecsgett. Itt még hagyján! Amit legelsőbben is megpillantunk: egy zsinóregyenességű hársfa-sétány, valódi allée, mely gyönyörű lombozattal, sűrű galyazattal dómkint emelkedik és hűs árnyékkal fogad. Hiszen itt nincs baj! gondoljunk, s ha tovább is így tart, akkor a nádorkert régi dicsősége igazolva van előttünk és jelene is kifogástalan; de egy tekintet a környezetre és meggyőződünk, hogy e sétányon kívül itt műkertészetről még csak szó sem lehet. A sétányon végig haladunk. Csupa illatban s virágban fürdünk s minél mélyebben hatolunk, annál hűvösebb, kellemesebb a lég, mely bennünket körülvesz. Itt elmélyedni, elmélázni, gondolkodni a multról! Hiszen kőpadok váltakoznak néhol a fákkal, kőpadok romjai; egy-egy láb imitt-amott, melyekkel az idő tovább üzi romboló játékát s most itt még csak megpihenni se lehet. Megyünk, mendegélünk s mihamarabb ismét elfeledjük a multat, mert mire az utolsó fához is eljutottunk, a jelen közvetlensége nagy élénkséggel bontakozik ki szemeink előtt: ime a Duna, s rajta az összekötő vasuti hid, mely rövid időn e parttal is érintkezni fog. A kilátás, a környezet most többet ér a kertenél, s itt megállapodásra int. A hidon túl mindjárt a közvágóhid épületjét látjuk, a toronnyal, s körül s mellette különféle házcsoportok terülnek el égbe nyúló sugár kéményeikkel elárulva czéljukat. Még távolabb a Ludoviczeum körvonalai rajzolódnak le, elhomályosítva a mellette lévő házikók lebegő árnyait. Egy új világ, melynek az ősz nádor életében nyoma se volt, s mely hovatovább nagyobb fontosságot nyer.

Visszafordulunk, mivel más utat az egynél, melyen jöttünk volt, nem választhatunk. Ami hatalmunkban áll, mindössze az, hogy itt valamennyire tájékozódhatunk a kert viszonyai felől. Itt oldalt néhány diófa, amott nyári barack, rajta túl csernyefa, s körülbelül a kert közepe táján egy lobar.

Egy lobar, márvány lapokkal!

Dombhátat tetőz, melyet venyigék környeznek. Az ide-jutás bajjal jár, mivel még előbb egy gabnatablán kell áthatolnunk. Szép csinján ez is megtörténik, s elmondhatjuk a költővel, hogy:

Légy idvez, ó szőlővessző,
Gondűző nedvedért.

Rengők lábánál és rengők oldalán, míg felé a trombitafa bigéje kúszik tovább s borítja el terjeszkedve mind jobban. Semmi díszítmény s még csak felirat vagy czimer sem látható rajta. Itt a veteményes szomszédságában oly árva, oly elhagyott, sőt szomorú e szegény lobar, hogy az embernek valóban jól esik ama néhány szőlővesszőnél vigaszt keresni, melyek kivülről zöldelnek.

A lobar főekessége elpusztult. Egy márvány mellszobor, mely József nádort ábrázolta. E lobar tehát mintegy talapzata volt a mellszobornak. Elhordták *) Ez már sorsa volt minden szépnek, minden emlékezetesnek nálunk eddig! A kert története 1793-ben kezdődik s tart 1848-ig. Akkor, midőn az idegen hadak garázdálkodtak a Duna tuloldalán, a nádorkert sem kerülhette ki sorsát. Előzőnlötték a kertet, a márványszobrokat összetörték, a gyönyörű dísz- és gyümölcsfákat kivágták, feltűzelték s a mit meghagytak, azt egy későbbi bérlő tette pocsékká; így változott konyhakertté az egykori díszkert.

A második kapu s az egykori főhercegi nyaraló közti előudvar útját szegélyezett lombfal fülkéiben nymphák szemérkeskedtek, kecses márvány alakok; míg a külső falkerítés mögött treillage futott el, a legfinomabb őszi barackfáknak szolgálva menedékhelyül és sárgálva s pirkadva éreskor. Mindennek semmi nyoma többé!

Régi dal régi dicsőségről!

A nyaraló nagyon egyszerű. Elég alacsony a ház mintegy öt szobával, minden építési dísz nélkül; valódi falusi magány, mely mindent egyesített, magában foglalva a konyhát s szélről az istállót.

A jászolrás nyomai még most is látszanak; de a kényelmes tágas helyiségben tehének helyettesítik a gyönyörű paripákat. Ez a különbség! S ezen szomorkodni okunk nincs. A nádorkert jelenlegi főekessége e svájci tehenészet, mely mintatehenészetnek is megjárná és gyönyörű példányokkal dicsekszik, melyek pompásan tejlenek. Szerencsések, kik innen láthatják el magukat e fontos élelmi czikkel, mely meghamisíttatlan állapotban megy be a városba.

Még egy nevezetessége van a mostani kertnek. A kerthez tartozó külső földön, mely mintegy hatvan holdra terjed, természetik a török paprikát, melyből ősszel az egész városnak jut. Azt hinné az ember, hogy e paprikát Törökországból vagy Szerbiából hozzák, mivel szerbek árulják szokásos öltönyükben a szénatéren s a mézáros-utcán. Pedig ez nem áll. A nádorkerti istálló közelében látható a putri, melyben hét szerb család lakik télen, nyáron. Ezek birják a kamarából e földet és természetik a török paprikát. Jellemző vonása a modern kornak mely mindenből hasznot óhajt. A dulce eltűnt s maradt az utile! Azt mondjuk, vajha ebből is minél több jutna.

Ime kedves olvasó, a nádorkert. Sétának oda kirándulni megjárja; de magában a kertben mulatni, szórakozni nem lehet. Forrása kiszikkadt; koronája letört; árnyéka megsemmisült. S a mi ott rád várakozik: unalom! Így lesz mindennek vége! Így mulik el a világ dicsősége.

VAJDA VIKTOR.